

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

El Monestir de Santa Maria de Ripoll

i altres edificis religiosos de la vila comtal

ENCARA que siguin del temple antic del monestir de Ripoll la paret exterior, les pilastres de la nau central, els absis i la volta del creuer de la part de l'evangeli, podriem dir que la nova obra de restauració ha llevat d'aitals components tota la patina de l'avior, no conservant aire antic més que el claustre i la portalada.

I a bon segur que ni el conjunt del temple ni la valor arqueològica del claustre tindrien prou atractius per ésser visitats amb la reverència d'ara, (deixant a part que es visita el bressol de Catalunya, el panteó del fundador de la pàtria i el sepulcre de comtes-reis i fidels servidors de la nació), si no fos precisament la portalada, aquest full de la història de nostre monestir, escrit en pedra, que resisteix encara l'embat dels temps i que ha pogut surar per damunt les malvestats que s'hi han agombolat.

I és que la portalada, mutilada i tot, no representa avui solament l'*arc de triomf* que nostres avantpassats aixecaren a la religió, (superb arc de triomf, el contemplador del qual bé podrà dir, —com ha dit nostre gran mossèn Cinto,—que ha vist el món, el temps i l'eternitat), sinò que a més avui simbolitza la grandesa i el

poder de nostre passat i el seny i el geni d'aquell poble que, retent culte a l'art i a la ciència, sabia revestir de gràcia la més severa austeritat.

Perque cal advertir que d'aquells temps llunyans no ha arribat a nosaltres més que la severa austeritat arquitectònica. Les joies d'art que embellien l'interior de nostres temples, així en imatges, altars i cimboris, com en arquacions de treballats i simbòlics capitells, han desaparegut, quan no robades, destruïdes (1), essent substituïdes per les modes esquifides dels segles posteriors, modes que malauradament s'avenien massa amb la naturalesa d'un poble vexat i oprimat.

És per això que, guaitant sens cap antecedent les obres del temps de la reconquesta fins als segles de major puixança, bé es podria sospitar que nostre poble havia sigut un poble tosc i avar, tan feixugues i senzilles són les edificacions que han arribat a nosaltres.

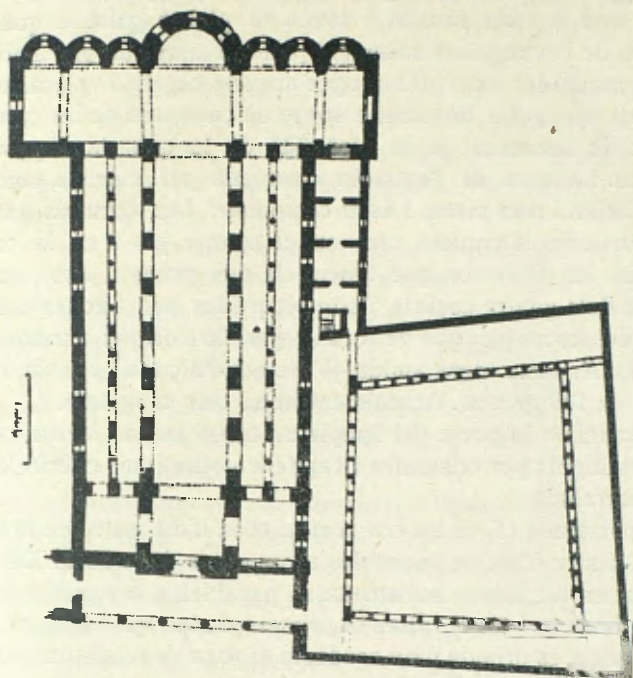
Però heu's aquí la portalada de Ripoll que demostra el contrari.

I heu's aquí el per què d'aquest preàmbul: per justificar que darrera d'aquesta portalada, N'Elies Rogent, restaurador del temple, hi edificués, per respondre a l'època, una fàbrica ben pesant, feixuga i senzilla, doncs les parets de l'interior, són llises de cap a cap. Així mateix són llises les parets de l'exterior, rematades per senzilla cornisa apoiada damunt d'arquacions cegues en el frontó principal, en les torres, en l'absis central i en part del cimbori, i surmontada de galeries de finestres en la nau, en el creuer i en el cimbori.

La planta d'aquest temple afecta la forma de creu llatina, essent el braç superior, el propi absis central, que és semicircular, amb tres grans finestres en sa part mitjana i amb finestres aparellades entre faixes lombardes exteriors en sa part superior. L'acompanyen a cada banda tres petites absidioles, cadascuna amb son finestral.

L'arbre de la creu el forma la nau central, que amida 60 metres de llargada per 9 d'amplada, i el creuer, altra nau de 40 metres de llargada. Les voltes corresponents són d'arc de cercle, i en l'encreuament de les naus s'aixeca el cimbori o llanterna vuitavada amb quatre grans finestrals. Els murs de la nau central descansen sobre arcades que s'apoen en pilastres de planta rectangular,

(1) Quan fent obres i excavacions, reixen casualment a nova llum els restes d'aitals obres, hom en dedueix perfectament la seva vàlua, per altra part, ben comprovada pels pergamins de l'època, que talment apar que hagin sigut més forts que la pedra.

obrint-se més amunt en el mur, i a l'indret de cada pilastra, un finestral amb vidres de colors.

A cada costat de la nau central hi ha dues naus més estretes, d'uns quatre metres d'amplada, cobertes amb voltes molt més baixes i separades entre elles per arcades semicirculars, apoiades en una sèrie alternada de pilastres i columnes, essent aquestes rematades amb capitells derivats del corinti i construïts segons dibuix d'En Rogent, copiant-los d'algun antic capitell trobat mig destruït entre les runes de l'edifici. Els àbacs, també nous, van decorats amb motius vegetals i figures geomètriques.

A més dels finestrals referits completen la il·luminació natural de l'església, els situats l'un en el frontó principal i els altres en cada un dels dos frontons del creuer. Tots tres frontons venen ornats exteriorment amb arquets cegats i una filada de dents de serra. El principal, a més, està dividit en tres compartiments, mercés a dues faixes lombardes, i va surmuntat per una creu.

Ofeguen el frontó principal les dues torres que s'aixequen a sos costats una a cada banda, i tenen la planta gairebé quadrada. La torra de l'evangeli té solament planta baixa i un pis, amb fines-tres surmontades exteriorment per arquets cegats, i ve acabada per un remat triangular finestrat a sobre de cada una de les cares, que serveix de basament a la piràmide de la coberta capçada per una creu. La torra de l'epístola, coronada per marlets, consta de planta baixa i tres pisos, i és el campanar. Les cornises exteriors venen ornades d'arquets cecs en el primer pis i en la coberta. Vuit són les finestres que tenen els dos primers pisos, dues per cada un dels quatre costats, i són bipartides per airores columnetes les del tercer pis, que ve format per dos ordres surmontats de finestres. Aquesta torra amida 40 metres d'alçada i consta l'escala de més de 180 graons. Actualment hi ha cinc campanes.

Precedeix a la porta del temple un atri o porxo, format per cinc arcs sostinguts per columnes i capitells gòtics, que cobricela la famosa portalada,

La portalada (1) és un cos sortint cosa d'un metre de la façana, donant-li aire d'arc de triomf les arquivoltes de la porta. Dit cos va disposat en set faixes horitzontals i paral·leles, separades les unes de les altres per sis cornises la primera de les quals, a partir de la més inferior, es ornada d'un cordó; la segona ve retallada en xamfrà senzillament ornamentat; la tercera va acompanyada d'un filet que segueix el xamfrà ornat d'una serpentina que forma medallons amb motius animals o vegetals; la quarta i la cinquena son senzilles, i la sisena és formada d'un tor amb entrelaçats damunt d'una filada de dents de serra. Enquadra aital cos, en sa part superior, una cornisa, sostinguda per mènsules ornades amb motius animals i vegetals, el centre de la qual s'enlaira, formant arc, per abrigar la figura principal de la portalada. Enquadren el cos, en ambdós costats, quatre columnes, dues per banda, posades l'una sobre l'altra i separant-les la cornisa de serpentina que forma medallons, essent les columnes inferiors de menys alçària que les superiors. En aquestes la canya és enreixada de cinta, essent l'un capitell corinti i l'altre compost de fullatge i testes d'animals; i en les inferiors, l'una té la

(1) Per tal de facilitar, com si diguéssim a cop d'ull, la interpretació d'aquesta portalada, vegi's en el tiratge apart del present treball la làmina que en porta la fotografia, acompanyada de concises explicacions. I aprofitem ara l'avinentsa per remerciar de tot cor tots quants ens han facilitat fotografies per la il·lustració del present treball, principalment els que ho han fet tan desinteressadament com els socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA senyors Enric Vilaseca, Joan Nonell i d'una fàiso especial En Gaspar Sala, els treballs del qual ens han fet més planera nostra tasca. (N. de l'A).

canya amb escates i capitell format de dos lleons alats que tenen un mateix cap, i en l'altra el fust és estriat en hèlix i el capitell representa una au.

Llevat de la zona superior, la qual forma un fris que corre de cap a cap, les altres zones de decoració les secciona la portalada. Totes elles són rublertes de relleus esculturats, que representen, en màxim resum, les zones superiors, l'església triomfant, i les mitjanes i inferiors, l'església militant.

Així, mirant la portalada des del front de la porta, en el centre de la zona superior, diguem-ne primera zona, presidint la portalada, hi ha l'Omnipotent, assentat, la mà dreta en actitud de beneir, tenint en l'esquerra el llibre de la llei. L'acompanyen, per banda, dos àngels, un atribut d'evangelista i dotze vells, incluint-hi els dels costats. Són els vintiquatre vells de que parla la visió apocalíptica de sant Joan i que simbolitzen segons sant Jeroni els vintiquatre llibres de l'Antic Testament.

En la zona que segueix, la segona en nostre ordre, hi ha, incloint els dels costats, vint-i-dos sants i santes esguardant l'Omnipotent. Hi són representats els apòstols, sant Bernabé, Isaïes i sant Joan. En aquesta zona, tocant el primer arc de la porta, l'espai va omplert a cada banda per un atribut d'Evangelista.

Situant-nos en front del costat dret de la portada (esquerra del l'espectador), i com llegint en un llibre, trobem en la zona tercera: somni de Salomó demanant la sabiduria, concedida pel Salvador que apareix dins una auriola; judici de Salomó en el plet del nen que demanaven dues dones, al·legant cada una ésser la mare; proclamació de Salomó, que va a cavall, com a rei; el profeta Nathan i Bethsabé, mare de Salomó, recorden a David, que està assentat i acompanyat de sa infermera, que son successor ha d'ésser Salomó. Entre aquesta zona i l'arc de la porta, quedava un petit espai, que fou omplenat per una mena de cigonya.

Zona quarta: trasllació de l'Arca de l'Aliança, davant la qual balla David mig nu; set homes, dos tocant el corn, acompanyen amb joia l'Arca santa; la ciutat de Jerusalem apestada, on es veuen sota les muralles quatre morts i damunt, l'àngel amb glavi, significant el càstig del cel; el profeta Gad, davant de cinc soldats, ordena a David un holocauste al Senyor, amb qual cosa finí la peste. En Pelliçer, lligant les tres primeres representacions d'aquesta zona, deduí que la ciutat era Jericó quan els sacerdots amb trompetes en rodejaren els murs.

Cinquena zona: és la representació del psalm CL. David posat en l'hornacina central, convida les gents a lloar Déu, essent els altres personatges que l'acompanyen, músics que toquen el violí, el címbal, el corn i la flauta de canyes.

Sisena zona: un soldat amb llança; lluita de dues feres, essent vencedor un lleó; un genet amb llança com anant contra les feres. Són solament motius ornamentals aquestes representacions? Simbolitzen ensemps el cristianisme? En Pellicer conjectura que simbolitzen la raó subjectant les passions; així les feres apareixen dominades, el guerrer segur d'ell mateix i el genet esgrimeix la llança, eina més segura que la sageta.

Zona setena: cinc grifolls i dos lleons repetits, que segons En Pellicer, signifiquen els set pecats capitals dominats, però havent-hi els animals repetits, bé sembla que, com les serpentes que formen els medallons, no siguin més, segons diu mossèn Gudiol, que elements d'ornamentació.

En el costat d'aquesta part de la portalada, a més de les representacions ja enumerades, que corresponen a la primera i segona zones, corresponen a la tercera, el rapte d'Elies, quedant-se Eliseu amb el mantell a les mans; a la quarta dos músics tocant el rebeu, altre l'arpa i un altre dirigint, com si seguisin l'Arca amb què comença la zona; en la cinquena, sisena i setena, disposats en cinc espais amefllats, es representen un lleó, dues bèsties que tenen un sol cap, una àguila, un grifoll, una altra bèstia i una au.

Anant a posar-nos ara davant la part esquerra de la portada, veurem en la zona tercera en l'espai entre l'arc i la resta de la zona: una cigonya fent parella amb la de l'altra banda; Moisès fent sorgir amb sa vara una deu d'aigua per apagar la sed dels israelites; els israelites en revolta demanant aigua a Moisès, qui és ajudat per altres personatges i la mà de l'Omnipotent; els israelites, guiats per l'àngel amb la columna de foc, recollint les guatlles que substituiren les enyorades olles d'Egipte; i caiguda del mannà recollit pels israelites.

La quarta zona representa la batalla de Rafidim, de Josué contra Amalec. En aital batalla triomfaven els israelites si Moisès tenia els braços en alt; per això hom veu que a Moisès li sostenen els braços dos personatges, Aaron i Hur; segueixen soldats a peu, que passen per damunt un enemic mort, precedint a la lluita entre soldats de cavall.

Cinquena zona: en els petits nínxols, formats per arquets, sostinguts per capitells i columnetes, hi ha la representació de Déu Nostre Senyor, un penitent, un plebeu, un bisbe i un cavaller; i tenint present que a l'altra banda es representa el psalm CL, bé podria indicar la representació d'aquesta que deuen alabar el Senyor totes les gents. Mossèn Gudiol conjectura que els quatre personatges podrien personificar l'Oliva Cabreta i sos tres fills Guifre, Oliva i Tallaferro.

En la sisena zona es presenta una lluita d'unes grosses feres, acompanyades, a l'un costat, per un centaure sageter i a l'altre, per una mena de gos. La disposició d'aquesta lluita fa sospitar a En Pellicer que volgués indicar el paganisme, en què les passions ofeguen la raó; així les bèsties grosses es combaten i s'estripen, el centaure fuig disparant sagetes inútilment i el gos representa l'home que ha perdut el fre de la raó (1).

Per ço en la última zona, per indicar el desencadenament dels pecats capitals, en els medallons que forma una combinació de serpentes es representava el càstig d'aitals pecats; es representava, diem, perquè ara amb prou feines, degut al deteriorat del sòcol, s'hi endevina un dimoni enforquillant un home (ira), i sant Miquel rebutjant un diable (supèrbia) (2).

Les figures laterals d'aquesta banda són les següents: correspon a la tercera zona, una representació del pas del mar Roig; a la quarta, una lluita de dos genets i, a les altres zones, cinc espais rodons on es representa el cel en un vell estès de braços i una tovalla on reposen tres benaurats, senyalant a sota el lloc de càstig dels pecadors; un pecador sepultat en llit de flames i turmentat per dos diables; la mort i assumpció de Maria, dues bèsties destroçant un home, i una representació d'un pecat capital, el que falta per completar els sis de davant. Diu En Puig i Cadafalch que aquí és tractada la representació dels justos en el si d'Abraham,

(1) Per no trencar les suposicions d'En Pellicer, recordem aquí que segons mossèn Gudiol aquestes lluites de feres no són més que motiu ornamental. En Puig i Cadafalch diu que, a primera vista, semblen les usuals escenes de caça i de lluites de feres dels marfils morescs. En un llibre del monestir—afegeix—hi devia haver l'explicació d'aquestes escenes, tenint en compte que en aquelles èpoques els éssers naturals i els éssers fantàstics, com tot l'univers, eren un símbol.

(2) L'acció del temps assobre la pedra d'aquesta portalada hi fa ja més estralls del que sembla. Caldria estudiar la manera d'enfortir aquella pedra, i, si no's pogués aconseguir, llavors caldria estudiar la manera de reproduir la portalada en nova pedra, fusta o metall. És clar que per llei natural un dia o altre s'esborraran, com s'han esborrat les del sòcol, totes les altres representacions, però també és natural que s'hi faci el que es pugui per retardar la seva desaparició o el seu record.

amb la paràbola del mal ric, representat per l'escena del festí i la dels gossos atïats contra el pobre inoportú.

Són set els arcs concèntrics en degradació que formen el portal. Descansen damunt una cornisa formada per una decorada serpentina surmontada d'un filet.

El primer arc, el més exterior, ornat d'un festó de fulles aplanades, s'apoya sobre columnes, estriada en hèlix l'una i escatada l'altra, embellides per capitells formats d'ocells i fullatges, i de grifols i lleons en lluita, respectivament.

El segon arc, el que segueix, s'apoya sobre muntants ornats d'estranyes figures d'animals, set a cada banda, i que segons En Pellicer simbolitzen els pecats; així el paó significaria la supèrbia, la sirena la luxúria, etc. L'arc ve ornat per medallons circulars en l'interior dels quals es representen, alternats, motius vegetals i animals. En el medalló més alt es veu l'Anyell de Déu i en els de cada costat, àngels adorant.

Les columnes del tercer arc són substituïdes per escultures dels apòstols sant Pere i sant Pau, aquell portant la clau en una mà i en l'altra un llibre amb una inscripció (1), i sant Pau, sosteinint un cartellet d'inscripció esborrada. Les escultures s'apoen sobre penyes formades de lleons (sant Pere) i àguiles i dragó (sant Pau), i van surmontades, aquella per capitell d'ordre corinti i aquesta, per capitell de bèsties amb cap humà i ales. L'arc es desenrotlla en gran amplada on es representen les escenes següents, (continuem com llegint d'esquerra a dreta): sant Pere, acompanyat de sant Pau, cura en les portes del temple un coix que demana caritat; sant Pere ressuscita, a instàncies dels deixebles, la bona dona Tabita; encontre, segons la tradició, de sant Pere amb Neró, qui està assegut, apareixent per sobre d'ell dos caps de dimoni; sant Pere i sant Pau, contempen la caiguda de Simó el Bruixot qui, segons la llegenda, malgrat haver-se convertit, tornà a ses bruixeries protegit pel diable, tractant de ressuscitar morts i fins volar, però, en fer-ho, l'oració de sant Pere anul·là el poder del diable i Simó va caure i morí; l'empresonament de sant Pere en tornar a Roma, d'on, d'acord amb la llegenda, havia fugit per por de Neró, mes després d'aparèixer-se-li Jesús, se n'hi tornà animós per morir; el martiri de sant Pere clavat en creu cap per avall; quatre personatges, a Damasc, presenten a Ananies, l'apòstol sant Pau,

(1) Aquesta inscripció diu: «Sant Pere obre el camí i guia el poble al cel».

convertit ja en servidor de Crist; baptisme de sant Pau per dos personatges mostrant-se enlaire la mà de l'Omnipotent; sant Pau ensenyant i discutint amb els grecs i jueus, representats per tres personatges; l'empresonament de sant Pau per tres soldats, lligant-li un d'ells les mans al darrera; decapitació de sant Pau, en el moment que el butxí li talla el coll; i, per últim, el butxí presenta el cap del sant, el cos del qual es veu al costat, amb un nimbe en el lloc de la testa.

El quart arc, que s'apoya en muntants aixamfranats i ornats per serpentine amb florons, el formen tres motllures còncaues senzi-llíssimes.

Forma el cinquè arc, un tor, ornat de ben tallada serpentina, que s'apoya en columnes d'entrellaços vegetals i capitells, l'un d'ordre corinti i l'altre representant centaures amb ales i caps humans.

En l'arc sisè que s'apoya sobre muntants aixamfranats, ornat per set figures de bèsties i coses estranyes, simbolitzant també els pecats, segons En Pellicer, hi han les següents representacions: Jonàs assegut sota un arbre, en record del seu descontent per haver el Senyor perdonat fàcilment els Ninivites; Jonàs predicant als Ninivites; Jonàs sortint nu del peix que l'engolí; Jonàs tirat al mar per haver anat a Tharsis per compte de Ninive; Jonàs rebent del Senyor, per medi d'una mà, l'ordre de convertir Nínive. (L'ordre d'aquesta història, com se veu, és invertida en la direcció que sempre anem seguint). Segueixen representacions de la profecia de Daniel; representació de l'arbre somniat per Nabucodonosor, interpretada la significació per Daniel; l'estàtua que feu construir-se Nabucodonosor, per ésser adorat de tothom, amb músics que l'acompanyaven; tres companys de Daniel que no volgueren adorar l'estàtua, en càstig del qual Nabucodonosor els feu ficar en un forn encés, aquí representat per dos saions que els tiren foc; el profeta Hababuch, portat per un àngel, anant a socórrer de menjar a Daniel, que estava en una gàvia de lleons i com ells, feia sis dies que no menjava res; i Daniel en la gàvia dels lleons, tenint-ne un a cada costat.

L'últim arc ve apoiat en muntants no aixamfranats i llur cara anterior és adornada per cinta plegada en ziga-zaga. En l'interior de l'arc es veuen les representacions següents, essent les dels muntants representacions dels mesos de l'any, com un record del psalm «*Laudate Deum omni tempore*», (esquerra a dreta de l'espectador

REPRESENTACIONS DELS MESOS, EXISTENTS ALS MUNTANTS
DE LA PORTALADA DE RIPOLL

Setembre: la verema

Novembre: matança del porc

Juliol: un home portant una garba

Agost: homes asclant una bota

REPRESENTACIONS DELS MESOS, EXISTENTS ALS MUNTANTS
DE LA PORTALADA DE RIPOLL

Maig: la cullida de la fruita

Juny: la sega

Març: un home treballant la terra

Abril: un camp de blat, un pastor i un xai

com llegint): una llar de foc, amb un home i una dona, representa el desembre; la matança del porc representa el novembre; representa l'octubre un home que poda una parra; el setembre, un home i una dona que veremen; l'agost, un home que ascla una bota, essent contemplat per un soldat; i el juliol, un home portant una garba, ajudant-lo una dona. Cain (ja en l'arc) enterrant a son germà Abel; Cain prenent oferir a Déu els fruits de la terra; un àngel incensant Déu; l'Omnipotent, figura posada dins un cercol ornat de brots; altre àngel incensant el Senyor; Abel oferint a Déu les primícies de son remat; Abel assassinat per Cain. El mes de juny (ja en l'altre muntant) és representat per un home que sega; el maig, per un cullidor de fruita que arrepleguen dues nenes; l'abril, per un camp de blat, un pastor, un xai i arbres; el març, per un home que treballa la terra i sembla que es disposi a abastar un niu d'un arbre; el febrer per dos homes que elaboren el formatge i el gener per un home que recull brosta i esporga. (1).

Heu's aquí descrita, per a us dels curiosos solament, una portalada que és la Bíblia impresa al cor de Catalunya, diguè el gran Verdaguer; que és un sermó fet en pedra per a instrucció dels il·lustrats, ha dit En Puig i Cadafalch, i que és obra—ha afegit—de caràcter nacional, així per la composició de son conjunt com per sos temes iconogràfics copiats de les Bibles romàniques catalanes.

Per això els erudits deuen consultar les obres que nosaltres hem seguit per la nostra descripció, que són principalment, com s'haurà vist, les d'En Josep M.ª Pellicer (2) el primer desxifrador de la nostra portalada i de Mn. Josep Gudiol (3), que n'ha completat l'estudi, i que ha vist després confirmades les seves conjectures. «Un hom ha de creure—deia—que és obra inspirada en els vells còdics escripturaris... És fàcil que l'arranjador tregués ses composicions d'algun còdic miniaturat i il·luminat seguint les tradicions bizantines orientals...»

(1) En les representacions dels mesos hem seguit la interpretació d'En Puig i Cadafalch, i no solament pel que ell diu, que la disposició és més conforme amb les dites populars i la usual dels calendaris, sinó també perquè, constant en documents de l'època que en el Ripollès s'hi conreava la vinya, ens sembla que forçament el clima de llavors devia ésser allí més temperat que ara i per tant les operacions del camp anirien un mes avançades a les d'avui. Cal advertir que és solament d'un mes la diferència que porta la interpretació d'En Pellicer i mossèn Gudiol i la d'En Puig. Si ens fixem en les feines del camp de nostres dies, tenen raó els dos autors; però referint-nos a l'època en què s'hi conreava la vinya, sembla més natural la interpretació d'En Puig.

(2) Josep M.ª Pellicer. *Historia de Santa Maria de Ripoll. La Portada.*

(3) Josep Gudiol, pbr. *Iconografia de la Portalada de Ripoll.* BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Volum XIX (1909).

Doncs bé, aquesta conjectura ha sigut palesament demostrada. En el portal de Ripoll es reproduïren les miniatures d'una Bíblia que tenia el monestir, segons consta en el catàleg de l'any 1040, i es demostra comparant les miniatures de les bibles romàniques amb els relleus d'aquesta portalada, cosa que feu En Josep Pijoan (1) en un docte treball que seguí el de Mn. Gudiol.

A més, cal esmentar el lluminós examen que En Josep Puig i Cadafalch (2) feu de la indumentària, de l'epigrafia i del caràcter arquitectònic de la nostra portalada, per provar que és obra de cap a la meitat del segle xiiè.

Formariem un voluminós catàleg si volguèssim ara indicar les principals publicacions que parlen d'aquesta portalada; però no'ns sabem estar de citar Emili Mâle (3) per l'aportació del qual la iconografia del nostre portal, que és el cas—diu—més típic conegut de reproducció de les miniatures d'un manuscrit, s'és encara notablement esclarida.

I ara continuem descrivint, per a us dels curiosos solament, l'interior de nostre temple.

Sota les torres descrites i a nivell del temple, hi ha dues capelles; la de l'esquerra del monestir està dedicada a sant Joaquim i serveix de panteó a la família de Joaquim Prats, que tant contribuï a l'obra de la restauració. Reixes de ferro tanquen aquesta capelleta tota pintada. L'altar és de marbre, com les esculturetes de sants, situades en la part alta de la graderia, que acompanyen al sant titular de la capella, en un quadre pintat. La taula és sostinguda per columnes amb ornats capitells. D'aquesta faisó són sostingudes les dues sepultures adossades en la paret de la façana i l'adossada a mig aire en el pilar intermig de les naus laterals.

En el centre de la capelleta de la dreta del monestir hi ha les fonts baptismals. La pica és de forma cònica invertida, amb un collarí a la base per sosteniment, rematant amb un tambor cilíndric, compost de dos elements, un d'ornat i l'altre senzill, on es llegeix el nom de CENTRE ESCURSIONISTA DE CATALUNYA, per haver fet aquesta societat l'ofrena de la pica. La tapa piramidal, aplanada, ve surmontada per una creu; la pica està ornada per arqueria de doble

(1) Josep Pijoan. Les Miniatures del Octateuch a les Bibles Romàniques. Anuari 1911-12 de l'Institut d'Estudis Catalans. Pàgina 475.

(2) Josep Puig i Cadafalch. L'Arquitectura Romànica a Catalunya. Volum 3, pàgina 815.

(3) Emili Mâle: L'art religieux du XIIe. siècle en France, Paris, 1922.

curvatura, sostinguda per fines columnetes, ocupant l'interior de cada arc escultures dels quatre evangelistes.

Al peu del primer pilar de la nau central, hi ha per banda, apoia-des sobre peu de marbre, les piques d'aigua beneita, llises i rodones interiorment i acusant vuit cares a l'exterior, cada una d'elles ornada per un petit escut.

Part d'amunt de les piques, clavades en el mateix pilar, hi ha dues làpides, una per banda, amb inscripció llatina, que llegides en nostra llengua, diuen així: la de l'esquerra del monestir: «Glòria a Déu Optim Màxim. Aquest temple august i gran que amb zel ardent edificà i consagrà, l'any 1032, Oliva, abad i bisbe ausetà, justament anomenat pare de la pàtria, la mà sacrílega dels impius en l'any 1835 el cremà i una llarga sèrie d'anys el convertí en tristes runes. Mes el dia 21 de març de l'any 1886 l'Iltm. Dr. D. Josep Morgades i Gili, bisbe de Vich i administrador apostòlic de Solsona, mogut per sa pietat a la religió i a la pàtria, feta una pública col·lecta, emprengué restaurar-lo i, amb l'ajuda de Deu i amb l'aplaudiment de Catalunya, solemnement el consagrà el dia primer de juliol de l'any 1893».

La de la dreta és com segueix: «Aquest temple, dedicat a Santa Maria de Ripoll, serà per a vosaltres un monument i en ell celebra-reu amb culte sempitern les festes solemnes. Palau del Vaticà, dia 10 d'abril de 1886. Lleó XIII, Papa» (1).

Per damunt la porta d'entrada hi ha una galeria de fusta, de l'amplada de la nau, que conté l'orgue i espai suficient per orques-tra i cantaires.

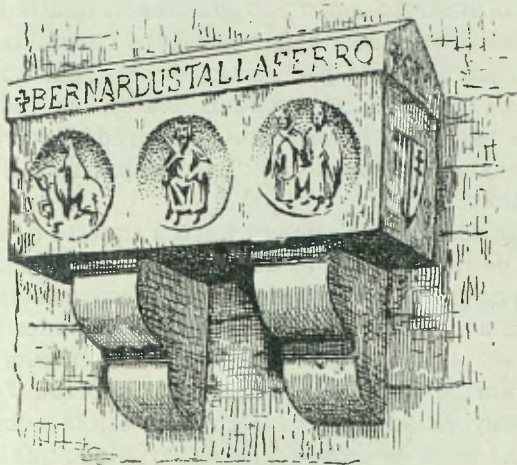
A terra, en el centre de l'església, quasi a l'indret de les piques d'aigua beneita, hi ha la llosa sepulcral del bisbe Morgades. En camper de mosaic d'or, apareix l'estatua jacent, vestida d'ornaments episcopals i enquadrant-la un marc de marbre, al voltant del qual es llegeix en llatí aquest text tret del llibre dels psalms: «En Vos Senyor he esperat, no resti eternament avergonyit. En vostra justícia lliureu-me». Al peu de la llosa es llegeixen el nom del bisbe, acompanyat de son escut d'armes i les dades de son naixement, mort i preconització de bisbe de Barcelona. La llosa està al bell mig d'una creu grega, formada de mosaic de colors, ornades la part superior i la inferior amb medallons circulars ornamentats o decorats amb escuts de Vilafranca i Vich, a dalt i de Barcelona i Ripoll a baix. En el costat de la creu, dreta de l'especta-

(1) Les traduccions son de Mn. Lluís Otzet.

dor, dues vistes de Ripoll s'aparellen amb la creu de Sant Jordi, un xai i una àguila; a l'esquerra, envolten l'escut de la reial casa aragonesa, quatre animals fantàstics.

Avençant per la nau, penjada de la volta, oneja a manera de presentalla, ofrena de la Societat Arqueològica de Mataró, una bandera, en una cara de la qual s'albiren l'escut català i un medalló tancant la imatge de santa Maria i, en l'altra cara, sant Jordi.

Quatre sarcòfags, dos per banda, adossats a mig aire dels primers pilars de la nau, contenen, els de la part de l'evangeli, les

Sarcòfag de Bernat Tallafarro

cendres de Bernat Tallafarro, en l'un, i les de Guillem i Bernat, fill i net de Tallafarro, en l'altre; i en la part de l'epístola, les restes del bisbe Rodulf i les dels abads Ramon i Bertran Desbach. Les sepultures de Tallafarro i bisbe Rodulf, que ocupen els primers pilars, són ja definitives; les altres dues continuen provisionalment cobertes amb draps de vellut vermell fosc i sarrell d'or. La de Tallafarro, de marbre, va ornada per medallons de metall, amb relleu, representant el comte a cavall, sentat en un tron i a peu dret amb son germà Oliva. La sepultura del bisbe Rodolf és de marbre blanc, ornant-la escuts heràldics catalans i del costejador de l'urna.

Les troncs, una per banda, situades en el mur del creuer en la

cara que dona a la nau central, són de fusta amb cinc plafons treballats i dosser ben ornamentat. S'apoiem sobre columnes de marbre de colors, amb son capitell corresponent, i, a son torn, les columnes descansen sobre el quart graó dels vuit que es pugen per anar de la nau central al creuer.

El primer que es presenta, en arribar al creuer, és el cimbori, tot simbòlic, com la portalada, i construït amb els propis mitjans antics per donar-li més caràcter. Quatre alts muntants de ferro, formant quadre, s'uneixen superiorment per arqueria, sobre la qual reposa la part mitjana del cimbori, de prou alçada per a donar espai a grans plafons. Segueix la coberta del cimbori i, damunt d'ella, un amurallat d'alabastre, rematat per una creu de quatre braços.

La part baixa dels muntants, representa l'actualitat de la vida; els sòcols venen adornats per garbes de blat, per sota les quals surten caps de dimoni, i els muntants i arcs, per fulles de parra; les garbes i les parres representen la Sagrada Eucaristia, la font inesgotable de vida, deixant retut per sempre més el diable i les seves abominacions.

La part mitjana, significat el trànsit d'aquesta a la vida futura es compon de representacions de la Verge Maria, pont i guia dels mortals, havent-hi a més representacions al·lusives al monestir i als benets. Totes aquestes representacions estan pintades per En Joan Llimona en set plafons, quatre exteriors i tres interiors. En el del davant exterior, hi ha pintada d'una faisó superba l'enterrament de Nostra Senyora. La Mare de Déu està estesa sobre la llitera mortuòria, les mans en creu i tenint un lliri blanc que li cau sobre el pit. Dos apòstols porten la llitera, un pel cap i l'altre pels peus, mentre altres tres apòstols amb llums fan l'acompanyament. Al cim del plafó un núvol d'àngels es disposa a recullir el sagrat cos i portar-lo al cel. La dolor que demostren els apòstols i la joventut de Maria, representant sa eterna joventut, són veres creacions de l'art. En el plafó interior, que es veu des de davant, hi ha pintat el sopar de sant Benet i santa Escolàstica. És una gran pintura elogiada sens reserves per la crítica. Els dos sants apareixen en primer terme assentats a taula, albirant-se al fons la tempesta que obligà sant Benet a permanèixer al costat de sa germana. La resignació que demostra el sant i l'actitud de la santa assenyalant el temporal, són d'una expressió acabadíssima.

El plafó de fora de la dreta del cimbori, està destinat a l'oblació de Rodulf. Les figures es destaquen d'un fons groguenc, el claustre

Cl. L. Roisin

VISTA GENERAL DEL MONESTIR DE RIPOLL

Cl. G. Sala

MONESTIR DE RIPOLL - FAÇANA I CAMPANAR

REPRESENTACIONS DE LA VIDA DE ST. PERE I ST. PAU A L'ARC TORAL DE LA PORTALADA

REPRESENTACIONS DE LA VIDA DE ST. PERE I ST. PAU A L'ARC TORAL DE LA PORTALADA

del monestir, i un cel blau amb núvols; en mig de totes elles, hi ha Rodulf, tenint a son darrera els seus pares Jofre i Winidilde, seguits d'un grup de guerrers. Davant de Rodulf hi ha, rebent-lo, l'abad seguit d'un grup de monjos. La figura de l'abad és una veritable obra mestra. En el plafó interior, que per aquesta part es veu, es representa Montserrat en una magnífica composició de color, daurant el sol la santa muntanya i son monestir.

En el plafó anterior de l'esquerra del cimbori, hi va pintada l'Anunciació. És força interessant; s'hi veu a l'esquerra el gloriós sant Josep dormint; al mig, la Verge Maria rebent l'ambaixada i tenint un lliri a les mans, i a la dreta, el celestial missatger. El plafó posterior, que hom mira des d'aquesta part, dóna idea de la color mística del petit claustre de l'abadia de Sant Joan de les Abadesses.

L'últim plafó és l'exterior del darrera del cimbori i representa el pecat d'Adam i la promesa de redempció. A l'esquerra hi ha els nostres primers pares avergonyits del pecat comés; a la dreta, s'endevina la imatge de la Verge aixafant la serp infernal. En el mig, fent de fons, es representa un bell indret del paradís.

La part alta del cimbori simbolitza la vida futura, la ciutat de Jerusalem, que hi està representada d'acord amb l'Apocalipsi, capítuls XXI i XXII, una ciutat quadrada, rodejada d'altres muralles de jaspi, amb dotze portes, tres per punt cardinal, dotze àngels i els dotze noms de les tribus d'Israel; i en mig de la ciutat s'aixeca l'arbre de la vida amb dotze fruites, una per mes, i les fulles de l'arbre són per a remei de la gent.

De cada muntant del cimbori surt enfora un braç que sosté dues llànties de metall, com de metall són els canalobres o salomons circulars d'estil romànic que hi ha l'un a la dreta i l'altre a l'esquerra de l'altar. Llànties i canalobres junt amb la credença il·luminen la mesa que és de marbre, que no té cap ornament i està situada, com és natural, sota el cimbori.

Aquest i la mesa, amaguen una bona part de l'interessant mosaic del segle xi, que es conservava de l'antigua basílica, i que va ésser reconstruït, constituint una altra joia de nostra església, per ésser ben pocs els llegats de mosaic d'aquelles èpoques que s'han trobat a Catalunya.

Les dimensions d'aital mosaic són onze metres de llarg per nou d'amplada, fent de marc una franja de rajoles quadrades, blanques i negres, unides diagonalment. Altra franja ornada amb ramatge

i roses, divideix el rectangle en dos més de diferents dimensions. El superior, el més gran, es compon de 24 cercols, disposats en tres línies i ornats interiorment amb figures de xais, galls i paons, i en els de preferència hi ha l'Anyell de Déu. En el rectangle inferior hi van disposats dos grossos peixos, daufins, que estan encarats, mentre que altres dos de molt més petits, que es toquen amb la cua, endinsen llur cap dins el dels grossos, simbolitzant, tal vegada, l'unió a Ripoll dels dos rius Ter i Freser.

Entre la mesa i el retaule hi ha un passadís per on els fidels van a besar la medalla de santa Maria, medalla posada al centre d'una com gran bossa de corporals i sostinguda per dues amples cintes que baixen de les columnes que emmarquen el quadre de santa Maria.

De tres cossos es compon el retaule de l'altar major. Forma el basament el que era, abans de construir-se el cimbori, frontal de la mesa. L'ornamenten uns relleus que representen Nostre Senyor Jesucrist (aquest relleu dins ovalada auriola), els apòstols i els símbols dels evangelistes. Tot el basament és de fusta imitant metall, obra inspirada en un retaule del museu de Vich procedent de l'església de sant Pere de Ripoll.

En el cos del mig, de menor proporció que el precedent, hi ha de cap a cap de sa llargada, cinc petits nínxols, l'interior dels quals ve ocupat per belles escultures, representant sant Pere, sant Pau, sant Benet, sant Sever i sant Oleguer.

Forma la part superior de l'altar el quadre de Santa Maria apoiat sobre un graó de marbre, en la part anterior del qual, hi van dos escuts, l'un amb una creu i l'altre el de Catalunya. Els costats del quadre van emmarcats per dues columnes, una per banda, de marbre de colors, amb ornadíssims i pintats capitells, sobre els quals, rematant el quadre, s'apoya una arquació composta de tres elements també ricament ornats. Una ramejada orla daurada, clapejada de simulades pedres precioses, lliga els elements exteriors del marc amb el quadre; i en aquest, sobre camper de color groc d'or, apareix santa Maria amb mantell blau i toca blanca. Està assentada en blanc tron i descansen els peus, sobre tarimeta també blanca. L'infant Jesús, assentat sobre els genolls de la Verge, porta el ceptre amb la mà esquerra i beneix amb la dreta. Es formós el rostre de la Verge; captiva son esguard suauíssim, i si hom el contempla amb esperit cristià, cau de genolls a terra, i si a més és català, resa amb fervent devoció una salve a

la que fou per molts anys Patrona de Catalunya, invocada per aquells avantpassats que, al crit de santa Maria, tingueren prou braó per foragitar els alarbs i posaren els fonaments a la que més tard devia ésser una nació viril i poderosa, nostra estimada Catalunya.

Com és sabut, el quadre de santa Maria és en mosaic de colors, d'una execució finíssima i d'una entonació que enamora. Fou treballat en els obradors del Vaticà. Pintà el model el gran artista N'Enric Serra, inspirant-se en les descripcions que de la imatge desaparescuda en l'incendi de Ripoll n'havien fet En Pujades i el P. Camós. És de dordre que en el mosaic es suprimís, amb tot i figurar-hi en l'original, l'escut del monestir, que no és altre que l'escut barrat d'or i grana, no sols perquè era escut que anava en la peanya de l'antiga imatge, segons dibuixos d'aquells temps, sinó també perquè, si fossin les quatre barres, contra el sustentat per la llegenda (1), d'origen pontifici, era ara un pontífex, el gran Lleó XIII, el que feia ofrena del mosaic a Ripoll, segons ho recorda la inscripció que rodeja el cap de la Verge «Ex-Dono-Leonis-P. P. XIII.-Anno MDCCCLXXXVIII.»

Darrera l'altar major, circumda tot l'interior de l'absis central, el cor per a la clerecia, compost de quinze seients senzills. Al cim de cada respall hi ha un escut. Hi ha els dels bisbes que consagren l'actual basílica i els de Catalunya, Ripoll i Besalú. El seient central va coronat per un dosseret.

Si l'espectador tomba ara per la seva dreta, seguint l'ala esquerra del creuer, trobarà, a l'esquerra, els altars situats dins les tres absidioles d'aquella banda. El primer és el dedicat a sant Ramon de Penyafort, escultura d'En Venanci Vallmitjana; el segon altar és dedicat a sant Jordi. El tercer altar és de Nostra Senyora del Roser, amb una escultura de marbre obra d'En Josep Llimona.

Apoiades en els murs, dretes i plegades, hi ha les banderes de les diferents confraries de la parròquia, i entre elles la de santa Maria, ofrena de la Infantessa Isabel. El pal és de metall i el drap consisteix en una sola pell de bou molt ben treballada i pintada.

En la testa d'aquest creuer hi ha la monumental sepultura del

(1) L'origen de les quatre barres és pontifici i son us fou atorgat a Pere II, el Catòlic, qui es declarà feudatari de Roma, imposant forta contribució als seus súbdits que amb aital motiu es rebel·laren. Com és sabut, la llegenda suposa a Jofre sens emblema i, en caure malferit, l'Emperador Carles el Calb, xopant sos dits en la sang de Jofre, estampà en l'escut les quatre ditades.

comte Ramon Berenguer III, el Gran, el que estengué el domini de nostra terra per les de València i Mallorca. Aquesta monumental sepultura fou projectada per N'Elies Rogent, aprofitant la urna antiga i una columna pertanyent a un altre monument. L'actual ve isolat per senzill reixat de ferre amb portes força historiades. Segueix una escalinata de sis graons, el superior dels quals, formant la base, sosté no sols l'enquadrat del monument, format per columnes estriades, una en hèlix, amb llurs àbacs i capitells romànics de tradició coríntia i pel gran arc amb motllura també romànica, sinò també les quatre parelles de columnetes que amb llurs capitells i arcs sostenen el sarcòfag. Una meitat del sarcòfag, mirant sa cara anterior, llevat de les ramejades cornises, és tota esborrada; de l'altra meitat en resten encara tres compartiments, on es representen escenes relacionades amb el comte: en l'un, figura sa mort i dos àngels que s'emporten l'ànima al cel; en l'altre, es veuen bisbes resant sobre la caixa mortuòria, i en l'altre, hi ha una multitud consternada, veient-s'hi murs de ciutat. Surmonta, o millor, apareix per sobre del sarcòfag, una estàtua eqüestre, obra d'En Llimona; el cavall, de poblada cua, va amb gualdrapa i el cavaller amb llança i escut de les quatre barres.

En aquest mateix braç del creuer i en el pilar mitjaner de les naus laterals, una làpida d'inscripció catalana, recorda la visita que les filles de Maria de Barcelona efectuaren en 1909 a santa Maria de Ripoll. I en el mateix pilar, corresponent però a l'altre braç del creuer, hi ha també altra làpida, també de marbre i en idioma català, en memòria de les ordres que en 1899 el venerable Morgades donà en nostre temple.

En el mateix mur interior del braç dret del creuer, entre la nau, lateral i la testa, hi ha una llauda dedicada a Berenguer IV, el Sant, fundador de la Confederació Catalano-Aragonesa. Una gran arquació decorada i encapsalada per l'escut català coronat, cobreix una inscripció que traduïda diu així: «En aquest notable cenobi de Santa Maria de Ripoll, descansà en pau per espai de set segles el cos incorrupte de Ramon Berenguer IV, Comte de Barcelona i Príncep d'Aragó, dit el Sant, a qui tot el capítol de l'Ordre del Sant Sepulcre de Jerusalem i del Sant Hospital i de la venerable milícia del Temple, donaren a 16 de les kalendes d'octubre de l'any del Senyor 1140, el regne d'Aragó que els havia sigut cedit en testament per Alfons I.

»Emprò aquest cos fou profanat, en l'any 1794, per pèrfids in-

vasors i més tard, en l'any 1835, fou sacrílegament consumit per un execrable incendi.

»Mes restaurada feliçment la basílica en l'any 1893 per la generositat i diligència de l'Il·lm. senyor Dr. Don Josep Morgades i Gili, bisbe de Vich, els cavallers del Sant Sepulcre, cumplint l'acord prés en reunió celebrada a Barcelona, posaren aquesta làpida per la bona memòria d'aquest tan il·lustre Príncep».

L'arc i làpida reposen sobre la cornisa que separa la part inferior del monument. Aquest simula un sarcòfag ornat amb l'escut de l'ordre de dits cavallers i l'escut català, alternats. El basament de tot el conjunt el simulen tres graons.

En la testa d'aquest creuer hi ha col·locada la urna que guarda les venerades despulles del fundador de nostra Pàtria; i malgrat sia tot el monestir un panteó a la memòria del gran comte, son fundador, Déu faci que ben aviat Catalunya li'n dediqui a més un de propi. Mentrestant l'esmentada urna va coberta amb un drap de vellut morat, amb rams groguencs, ornat amb escuts de metall dels comtats catalans. La inscripció diu així: «Aci d. e. p. lo Comte Joffre fundador de la Nació Catalana».

I tombant ara l'espectador per sa dreta, trobarà a l'esquerra, els altars corresponents a les altres tres absidioles.

El primer és el de la Mare de Déu del Carme. El segon està dedicat al Sagrat Cor de Jesús i és el del Santíssim Sagrament. En l'altre altar es venera el Sant Crist, obra del segle XVII, lliurat de la crema de Ripoll. El costejà la confraria anomenada de la Sang.

Davant de cada altar, penja un salomó de l'estil dels canals del costat del cimbori, però més petit, i tots iguals. De cada una de les arcades, entre mig dels pilans de la nau central, també pengen iguals salomons, però alternant amb llànties del propi metall. El paviment és enllosat.

La sagristia es troba en una dependència edificada entre el braç esquerre del creuer i una ala del claustre, allà on probablement hi havia, en l'antic monestir, la sala capitular o part d'ella. Al peu dels graons per pujar al creuer, s'obrí, en el mur de l'església, un portal que no solament comunica amb la sagristia, sinò també amb el pati exterior del monestir que dóna al carrer del Dr. Raguer, per tal que els veïns de la barriada de can Guetes, del darrera de l'església, no tinguessin d'anar, per entrar-hi, a voltar per la plaça.

Formen el portal sis arcs amb degradació i n'hi ha dos que van sostinguts per columnes, els capitells de les quals venen formats

d'entrellaços i motius vegetals i animals. A mig aire del mur, on es practicà l'obertura i a la dreta del portal, hi ha una làpida que diu així: «Aquest portal fou obert a despeses del fervent devot de Santa Maria de Ripoll, l'honorable senyor En Josep Badia i Capdevila. Any MCMXIII.»

Per pica d'aigua beneïta d'aquest portal, s'aprofitaren una columna i un capitell romànics, restes de l'antic monestir posats allà per llur millor conservació.

Llevat d'una creu processonal gòtica de plata i una custòdia que porta la data de 1750 i procedeix de la veïna església de sant Pere cap altre joia no resta de l'antic tresor del monestir. Actualment posseeix una creu d'estil gòtic, dues custòdies (una del renaixement i altra barroca) i un formós copó de construcció moderna.

Tornant a l'atri del temple, a son extrem dret, cambra avui d'endreços, havia sigut abans una capella, dedicada a sant Vicens, i la tradició fins suposa que ha contingut un temps la sepultura del comte Arnau.

A l'extrem esquerre d'aïtal porxo, uns quants graons, que es baixen, porten al claustre; però abans s'ha de llegir la làpida que les societats catalanistes acordaren col·locar en el frontispici esquerre de l'església, al costat quasi de la portalada. És minúscula aquesta làpida en comparació de la portalada, però ve avalorada pel formós dibuix de son marc de pedra i per la inscripció, sobre planxa de bronze, que conté la copia del Record que el Dr. Morgades feu imprimir amb motiu de la nova consagració de l'església, Diu així:

«Iam lætus moriar. Ja moriré content. Content moriré després d'haver retornat a la Santíssima Verge Maria, son antiquíssim trono de Ripoll; a Catalunya, sa casa pairal; a sos comtes i abads, llur honorífica sepultura, i haver treballat per fer reviure son esperit i ses virtuts, i amb un i altres les venerandes tradicions catalanes. ¡Que Déu Nostre Senyor m'escolte i m'atenga i em seguesquen tots mos estimats compatricis!»

El claustre, de forma trapezoïdal, consta de dues galeries sobrepesades, separades per sostre de fusta, l'enteixinat del qual, que diuen que era una obra mestra de pintura, desaparegué en virtut de la desamortització.

Ambdues galeries són formades per arcs semicirculars, sostinguts per aparellades columnes, amb llurs capitells i àbacs esculpturats.

El bancal que envolta el pati i sosté tota la fàbrica, té cosa d'un metre d'alçada per mig de fondària. A les cantonades uns arcs senzills uneixen les ales amb les parets del recinte. En el mig del pati hi havia, ara no hi és, el brocal del pou, havent sigut cegat aquest amb tot i que s'atribuïen propietats miraculoses a l'aigua.

Són 240 les columnes que conté aquest claustre, i prou es coneixen tot seguit les que pertanyen a les galeries un jorn ensorrades, ja que els fusts, substituïts amb pedra de Girona, contrasten amb el jaspiat rogenic de les antigues. I si hi ha 240 columnes, són també 240 els capitells i àbacs on s'abocà—diu En Santiago Rusiñol—un deliri d'escultura, un caudal de pulcritud i paciència, un mar d'inspiració. «Les pedres dels capitells—afegeix En Ramon Arabia—semblen moldejades amb flonja cera».

És més; l'entusiasme hagut durant la darrera restauració fins feu dir,—i la dita tramesa de viva veu és encara de domini popular,—que les composicions escultòriques del claustre no eren solament un motiu ornamental, sinò que, com la portalada, desenrotllaven una idea que anava seguint-se correlativament d'un capitell a l'altre sens solució de continuïtat. Potser—s'afegeix—es tractaria de representacions d'aquesta vida, en primer terme, i, en segon, de la vida futura; el cel amb ses benaurances; l'infern amb sos càstigs terribles i el purgatori amb la seguretat de redempció.

Però el cas és que els estudis fets d'allavors ençà no confirmen pas aquesta dita, ni l'aferma la història, que fixa les diferents dates de construcció de les ales, ni ara, àdhuc saltant d'un capitell d'una ala al capitell d'una altra, car venen alternats els de motius vegetals amb els d'animals i uns i altres amb els historiat, es pot arribar a formar una composició mig regularment determinada.

El que hi ha, és que allavors en braços de la fantasia va donar-se a l'ala més antiga del claustre més importància de la que tenia, amb tot i tenir-la extraordinària científicament. En l'«Arquitectura Romànica de Catalunya», d'En Josep Puig i Cadafalch, hi són reproduïts tots els capitells i alguns d'ells, com el de l'àliga que ha parat son vol sobre les fulles d'acant, hi és citat com un model d'execució delicadíssima. Així mateix allí es detallen els que imiten el capitell corinti, els entrellaçats que deriven de la decoració carolingia transformada en llacera florida, els formats d'animals afrontats que pervenen dels teixits i marfils orientals, bizantins i aràbics; els derivats de les descripcions dels bestiaris, els historiat... I aquí ho senyalem, copiant com qui diu el llibre, no sols

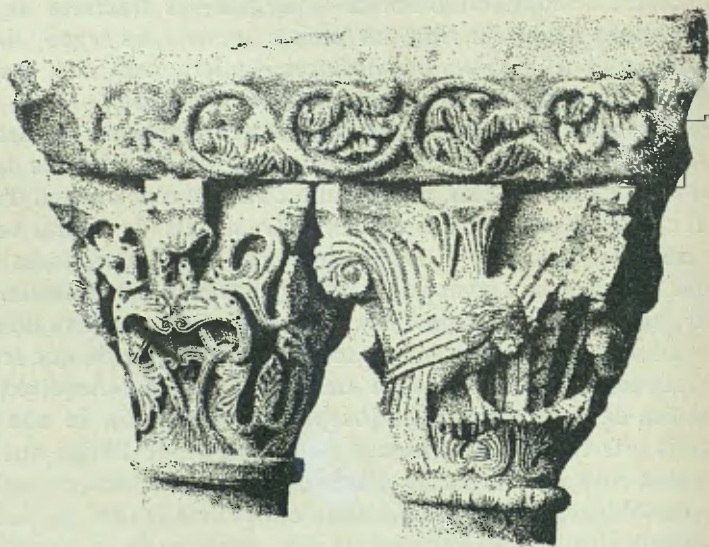
per fer ressaltar la importància que deiem, sinò per recomanar als erudits que consultin, l'esmentada obra, ja que nosaltres no podem ésser més que senzills descriptors.

Aquesta galeria es compon de tretze arcs. Llurs guardapols són decorats amb fulles i la llur intersecció ve ornada amb una testa humana avui desaparescuda en la major part. L'extradós comprès entre els guardapols exteriors i interiors, té els xamfrans acanalats i decorats amb el motiu ornamental de claus; i aprop d'aquests xamfrans i entre ells, hi ha altres dues senzilles canals, per tal que el conjunt dongui més esveltesa a l'arc.

Tots els àbac són unes belles composicions de motius vegetals o llaceraia. I començant pels adossats al pilar de davant l'actual porta d'entrada, els capitells d'aquesta ala, que és la que correspon al mur de l'església, són els següents, citant primer el de l'exterior.

Ala Romànica:

Entrellaçat de cinta que es replega com un naixent brot de falguera. Àliga que s'ha posat sobre les fulles d'acant.

Entrellaçat de cinta

Àliga sobre fulla d'acant

Lluïta d'un home tenint les mans dins la boca de dos monstres. Capitell derivat del corinti, on el floró ve substituït per un cap.

Dracs o bèsties estranyes, com assentats un enfront de l'altre però girant el cap enrera per formar l'angle del capitell. Capitell derivat del corinti de molt grosses fulles d'acant.

Llacia imitant vegetals d'entortolligats troncs. Representacions del diable en forma de simi.

Animals estranys encarats. Capitell amb cap humà per floró.

Homes encadenats per llacia, potser com condemnats. Angels amb els braços estesos.

Nàufrags bracejant. Sirenes d'aigua.

Nàufrags bracejant

Sirenes d'aigua

Capitell derivat del corinti. Angels amb els braços estesos.

Llacia amb un cap al floró. Lleons en els angles.

Llacia formant bella composició. Combinacions de dos lleons amb un sol cap.

Capitell derivat del corinti. Falcons caçadors.

Entrellaçat formant grosses fulles amb una pinya al floró.

Homes subjectant monstres per la boca.

Capitell derivat del corinti. Falcons caçadors.

Capitell derivat del corinti

Angels

Una mena de gossos cap per avall

Capitell derivat del corinti

Capitell corinti on les palmes substitueixen el primer rengle de fulles. Una mena de goços cap per avall, com si anessin a menjar.

Entrellaçat amb animals. Entrellaçat amb pinyes.

Aquests dos últims són a l'altra banda del pilar i es miren des de la galeria que dóna al pati exterior.

En aquest pilar i en la cara que dóna a l'ala de l'església, hi ha una figura ja força borrosa que representa un abad. Part amunt i a l'esquerra del marc que conté aquesta figura, hi ha una inscripció que traduïda diu: «Berga dóna a l'autor...» la resta ja no es llegeix. Berga era el nom de l'abad que hi havia a Ripoll l'any 1172. D'aquesta data és doncs l'ala primitiva que acabem de seguir.

Les altres tres ales posseeixen la característica escultura gòtica dels segles XIII i XIV i a tal època pertanyen les bases de les columnes. A més tots els àbacs, decorats amb motius vegetals principalment, porten en sa part central l'escut català com a senyal del monestir.

Els guardapols d'aquestes ales no són decorats i en lloc de la testa que hi ha en la intersecció dels antics, en aquests hi ha una columneta en miniatura per sosteniment.

La galeria que dóna al pati exterior de l'església té tretze arcs; quinze, la que correspon al carrer del Dr. Raguer i catorze l'ala adossada a casa la Vila.

Galeria del pati:

En aquesta galeria hi ha un portal de comunicació amb el pati exterior, pujant-s'hi amb set graons. Per ornament d'aquest portal aprofitaren elements antics, així per l'arc aixamfranat, com per les columnes, una per banda, que s'aixequen a l'altura del sisè graó. Cada columna està composta de tres trossos de fusts diferents, un dels capitells sembla que representa escenes del camp i en l'altre, una mena de ferradures fan de fulles d'acant, havent-hi en el floró uns caps disformes.

Des del pilà on acaba l'ala antiga, i continuant per aquesta galeria, trobem els capitells següents:

Un animal que sembla un cigne rodejat de sa fillada. Un drac alat dalt del qual hi va una dona, potser emmenant-se-la.

Un drac que embesteix un guerrer i aquest el mata. Quatre caps de dona.

Capitell de fulles. Homes i dones.

Homes amb barba. (No és obrat).

Un home barbut i una dona que es pentina. Un home mirant

Dona pentinant-se contemplada per l'home

El sopar funerari

una esfera, damunt de la qual reposen els peus d'un mort, una dona i el sopar funerari. (El poble l'ha batejat amb el nom de la mort de Colom).

Àligues. Un monstre devorant la gent.

Un frare, àngels, una fulla. Quatre dones, dos de cara i dos de clatell.

Caps de dona entre fulles. Fulles entre caps de dona.

Dos caps i dos penjolls de raïm. Quatre caps entre fulles.

Resurrecció del Senyor: un sepulcre mig obert i buit, i dones portant les aromes per embalsamar el cos de Jesucrist. La crucificació: Jesús clavat en creu, entre les dues Maries i altres dues dones, una de les quals pot ésser santa Elena.

Dues àligues. (No és obrat).

(No és obrat). Dues bèsties que semblen porcs i, admetent això, l'ancià que està en mig d'ells, seria sant Antoni.

Quatre figures entre quatre pinyes. Dos lleons devorant un xai, l'un pel cap i l'altre per la cua.

Un gos rosegant un òs. Lluita d'un lleó i d'una àliga.

Ala del carrer del Dr. Raguer:

Quatre lleons. Àligues i fullatges.

Quatre figures de dona. Tres àngels músics i un vegetal.

Una figura amb barba tenint un copó d'ofrena, i sota el braç una corona. Quatre abats mitrats.

Figura amb un copó d'ofrena

Quatre abats mitrats

Fullatges. Fullatges.

Quatre bèsties amb cara humana entre fulles grosses. Dos homes amb bonet i dos altres portant corona tenen a les mans un copó d'ofrena.

Quatre monjos. Grans fulles.

Vegetal. Quatre dones que es donen les mans; dues amb corona.

Dos monstres alats. (És interessant l'àbac d'aquest capitell: Casa entre dos arbres. Pastor amb son reat i el llop. Fulles de col arrissades). (No és obrat).

Cares d'home i dona entre fulles. Fullatge de col i caragols pasturant-hi.

Una dona tenint encadenades dues besties que semblen porcs.
La Mare de Déu acompanyada de tres santes.

Quatre caps entre fulles. Fulles arrissades.

Quatre dones que s'empolainen. Quatre àngels músics.

Quatre caps entre fulles. Fulles arrissades.

Quatre gossos. Fullatge.

Fullatges amb pinyes. Vegetal.

Combinació de fullatge. Combinació de fullatge.

Ala de ca la Vila:

Dues Santes. Home satisfent una necessitat.

Un home, potser ermità, entre una dona orant i una altra provocativa. Un home que sosté damunt del pit un medalló dins el qual hi ha una cara; altre home i dos figures que sostenen una inscripció que traduïda diu: «Veu's aquí la faç de sant Joan Baptista».

Una dona subjectant dos lleons. Quatre figures, una en actitud de beure.

Una figura amb dos lleons. La Mare de Déu entre dos personatges.

Roses. L'àpat funerari: dues dones sentades a la taula i als costats altres personatges pregant.

Dones entre fullatges. Fullatges entre dones.

Un personatge esporuguit esperant la baralla d'un lleó i d'una àliga. Un home i tres dones.

Quatre homes amb barretina portant un estri com llegint. Quatre frares amb barret.

Quatre cavalls marins. Quatre sirenes d'aigua.

Quatre bèsties pasturant. Un home, una dona i dos àngels.

Fullatge. Sant Jordi, el drac i la princesa.

Un home amb corona tenint un copó d'ofrena, dos frares i una dona. Dos àngels sostenint una figura de dona.

Quatre joves sostenint una filacteria sense llegenda. Un sant, una santa, un home i una dona.

Tres figures tenint un llibre i altra figura tenint una filacteria sense inscripció. Sant Pere i sant Pau, un home i una dona.

Vegetals amb pinyes. Vegetals amb pinyes.

Galeria superior:

El sostre és de fusta. Tots els capitells son senzills, iguals i llur forma és la clàssica catalana de l'època gòtica, amb dos rengles sobreposats de fulles.

Frares amb barret

Homes amb barretina

Molts dels àbacs són sense obrar per correspondre a l'ala que fou enderrocada. Dels obrats, la major part són de l'estil dels de les ales més noves de la galeria inferior, i, com ells, van decorats amb l'escut català. Però n'hi ha un bell nombre on la composició és més variada, més rica i per tant més interessant.

Seguint la mateixa direcció que s'ha seguit en la galeria inferior és en l'ala que correspon al carrer del Dr. Raguer, on es comencen a trobar els àbacs obrats. Direm solament els més importants:

Figures d'animals, gossos i testes. L'escut català sostingut per dos lleons, una fera menjant un òs, altres dues feres devorant un home, l'una pel cap i l'altre per sota el ventre; en l'altra cara un fullatge. Fullatges amb una cara a cada angle. Fulles de col arrisades. Cares, de la boca de les quals surten fullatges. Corretja ornada de flors sobreposades, voltant tot l'àbac. Una fera menjant-se un conill i un gos que fuig; lleó que sobta una feram i una altra feram que fuig. Roses i fulles. L'escut català sostingut per dos àngels. Cares i fulles. Ocells entre brancatge.

En la galeria que correspon al pati de l'església, en el lloc d'un portal que antigament devia haver-hi, hi ha un armari amb varies caixetes que contenen restes humans.

Resta dir encara, per donar fi a la descripció del claustre, que en les parets de la galeria inferior, formant com un museu, es guarden, per admiració de les generacions, restes riquíssims de l'antic cenobi i de l'antic cementiri de sant Pere que ocupava el lloc que és avui plaça de l'Abat Oliva. Precisament entre els varis sarcòfags que en el claustre figuren, hi ha l'atribuït al referit abat; es compon d'una estàtua jacent que reposa sobre una caixa ornada amb compartiments gòtics, dins dels quals es representen monjos plorant. Hi ha un altre sepulcre en que el buit practicat en la part de dins de la tapa inferior, representa l'encontorn d'un cos com les sepultures d'Olèrdula. En fi, es veuen allí llaudes sepulcralcs esculturades i trossos de làpida; claus de volta, capitells, fragments d'altar, arcs i columnes, cornises i plafons, escuts, pica d'aigua beneïta... Són les desferres d'uns altres temps més gloriosos, en què nostre poble es regia ell mateix; són desferres que esgarden amb llàgrimes als ulls els bons patriotes.

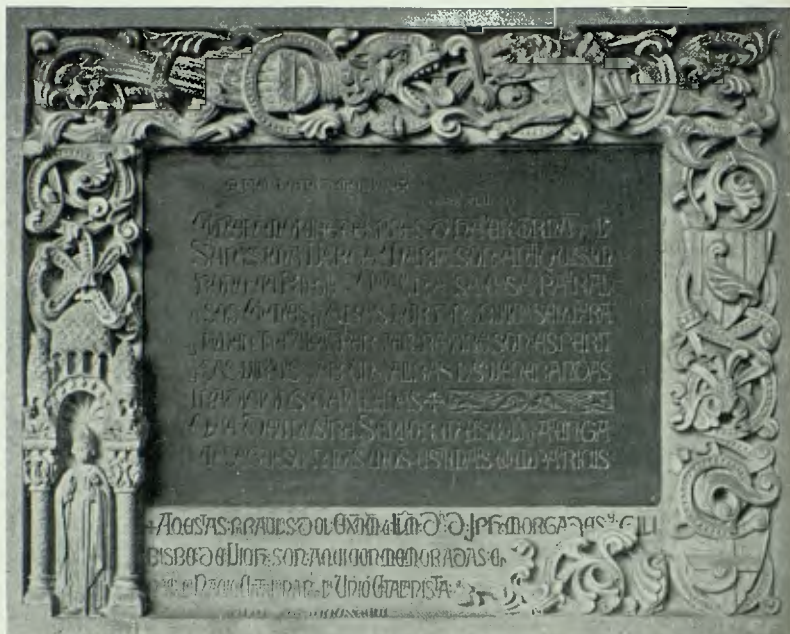
Heu's aquí ja descrit tot el que resta de l'antic monestir de Ripoll (1). Tot el que eren ses dependències, la sumptuosa sala capitular, la famosa biblioteca, el palau de l'abat, l'hostatgeria; els murs que el separaven del poble... tot ha desaparegut i tot està substituït per fàbriques, per cases de veïnat, per Ca la Vila...

Tot ha desaparegut, fins la memòria que allà hi havia hagut, amb abrandament, un fogar de la pàtria, tal com és avui Montserrat. Perque de Ripoll sortiren els benets que a Montserrat continuaren i continuen fomentant les tradicions catalanes; que així com ara diem que «no pot ésser ben casat, qui no porta la dona a Montserrat», en el sentit que es deu anar amb antelació a oferir a la Patrona de Catalunya els fruits de benedicció que el Cel vulgui atorgar, així per durant molts anys, la tradició feia anar a saludar la Patrona de Catalunya, que allavors era a Ripoll, al lloc on renasqué la nostra pàtria, al lloc que millor podia encarnar, a l'hora i a bastament, la Fe i la Pàtria. I Ripoll com Montserrat, hostatjava tothom.

(1) Sia'ns permés aquí donar públiques mercès a nostre estimat amic En Tomàs Raguer, per son desinteressat ajut en la confecció d'aquest treball, per tal que fos ben ajustat a la realitat. Li devem un sens fi de dades que no hauriem pogut trobar enlloc; i això és degut a ésser una de les persones més coneixedores en l'actualitat de tot el que es relaciona amb Ripoll. (N. de l'A.).

REPRESENTACIONS DE LA VIDA DE ST. PERE I ST. PAU A L'ARC TORAL DE LA PORTALADA

Cl. L. Roisin

LÀPIDA QUE CONTÉ EL FAMÓS «JAM LETUS MORIAR», DEL BISBE MORGADES

Cl. L. Roisin

LLAUDA SEPULCRAL DEL BISBE MORGADES

Cl. G. Sala

NAU CENTRAL DE L'ESGLÉSIA DEL MONESTIR

Cl. L. Roisin

NAU LATERAL CORRESPONENT A LA PART DE LA SAGRISTIA

Cl. L. Roisin

INTERIOR DE L'ESGLÉSIA

Avui no pot ésser, perquè el monestir també ha perdut totes les jurisdiccions senyorials de què havia gaudit.

En canvi, avui és cap d'un arxiprestat de la diòcesi de Vich, que comprén setze parròquies i una tinència. La parròquia, que es titula de Santa Maria i Sant Pere de Ripoll, és de ferme i està servida per rector, dos vicaris, un coadjutor i un mestre. També hi han tres beneficiats i actualment, a més, deu domiciliats. L'església d'ençà de la restauració, com s'haurà comprés, és la del ex-monestir, dedicada a santa Maria.

La parròquia té agregades les esglésies següents:

Sant Pere

Ha sigut la parroquial des del segle xi fins ara. El primitiu temple, molt petit, romànic, subjecte al monestir i edificat damunt les runes d'una capelleta dedicada a santa Madrona, s'inaugurà en 890 amb assistència del comte Guifre i sa muller. Oliva Cabreta l'engrandí en 977 i, en passar a ésser parroquial, se'l tingué d'engrandir més. Si ja allavors quedà desfigurat son estat primitiu, més encara en quedà després amb motiu d'altres edificacions, com les del segle xiv, en constituir-hi una comunitat de preveres, i com les que l'habilitaren després per a fortalesa, mercès a son lloc estratègic. En 1839, com el monestir, sofrí també un fort desolament, però gràcies als bons oficis dels veïns pogué tornar el culte dos anys després.

Curiosa fora, si es pogués ben esbrinar, la història parroquial d'aquest temple, les prerrogatives del qual degueren ésser tan excel·lents i ben arrelades, que avui encara forma ajuntament apart de la vila, la parròquia de Ripoll, que comprén la pagesia més llunyana de la població i els veïnats de Tenes i Llaers.

Com el monestir de Ripoll no tenia jurisdicció més que sobre la vila i cases de pagés a ella properes i, en canvi, les llunyanes i veïnats estaven sots el domini d'altres jurisdiccions, és de creure que en crear-se aquella parròquia, precedí pacte o acord entre els diferents senyors jurisdiccionals, resultant però que la parròquia deslligada del monestir per una banda, hi estava tan fortament unida per l'altra, que no en podia prescindir, encara que no fos més que com edificada que estava en els seus dominis (1).

(1) Molt ens dol que la índole d'aquest treball no permeti continuar aquí algunes substancials i ben interessants notes, recullides de la documentació conservada en l'Arxiu de l'ex-monestir de Sant Joan de les Abadesses, que ens ha contat quelques vegades l'il·lustrat arxiver i preclat patrici de dita vila mossèn Josep Masdeu, pvre. (N. de l'A.)

I d'aquí les dissensions de què parla la història i els mil i un incidents, amb intervenció de força armada en algú cas, que es llegeixen en algú manual del segle XVI i en molts documents, conservats per sort encara, que formen part del plet que la comunitat de Sant Pere mantingué contra el monestir durant trescents anys. I devia ésser que les prerrogatives de què gaudia la parròquia amb l'aquiescència del bisbe de la diòcesi, vers les cases de senyors forans, la pròpia parròquia les voldria estendre també a les cases de domini abacial ripollès, que amb tot i ésser de jurisdicció gairebé episcopal, devia ensems resultar però tan poc clara, que l'hagué de definir i concretar en el segle XVIII el Sant Pare Benet XIV.

La porta d'entrada de l'actual església, situada al capdevall de son costat de migdia, va precedida d'una escalinata, que dona un caràcter monumental a l'edifici i d'un porxo amb seients de pedra, a cada costat. El campanar és d'espadanya. L'església és de tres naus de voltes molt baixes en relació amb la llargada del temple.

Aital llargada s'adquirí a força de noves modificacions, la darrera de les quals destruí una capella dedicada a les Onze mil Verges, per convertir-la en sagristia, si bé edificant més tard, al costat d'aquesta, una altra capella dita de la congregació de la Puríssima. L'accés a aquesta capella es fa per la part d'amunt de la nau lateral dreta de l'església, i és on es troba el més notable que es pot visitar, l'altar d'estil barroc recentment restaurat i ben digne en algú detall de recomenar-se. Algunes lloses indiquen que en aquesta església s'han efectuat enterraments.

En la que era sagristia d'aquesta església i que té l'entrada per la capella de la dita congregació, hi ha instal·lat, de fa poc, un naixent Arxiu-Biblioteca-Museu, de Ripoll. Essent en sa naixença, és clar que és pobre encara, però amb tot, l'Arxiu ve avalorat per alguns pergamins i interessants manuals, i la Biblioteca, per tres o quatre incunables, un d'ells català i varis llibres gòtics. També és pobre la representació existent de la desaparescuda indústria d'armes, font de riquesa de Ripoll en els segles XVII i XVIII, com així mateix ho és la dels clavetaires, indústria també desaparescuda, mercés a la mecànica, de fa ben poc. Solament hi ha quatre destrals prehistòriques, dos de pedra i dos de coure, però una d'aquestes té un valor extraordinari. Com obra de destrucció, hi ha mostra de les bales de canó recullides a Ripoll en les últimes guerres. De diferents esglésies es troben recollits quadres (un força notable de santa Bàrbara), floreres, presentalles (de cera, ex-vots, cadenes d'esclaus, reliquiari

i bacines), restes de l'antic cementiri (creus de pedra llatines i gòtiques) i robes, entre les quals es destaca un frontal confeccionat de varis trossos (l'un és roba del segle XVI) i una bandera de l'antiga confraria dels àngels o dels fadrins. En serralleria hi ha picadors de porta, un llangardaix de reixa, collar de goç i un bellíssim exemplar de ferradura de presentalla; i en ceràmica, ben interessants exemplars de rajoles, gerros, plats, etc. Entre altres objectes, auques, llumeneres i la típica escalfeta. A més s'està confeccionant una col·lecció fotogràfica del folklore local. (1).

Sant Eudald

És una església de forma ovoidal, espaiosa, amb sis altars, a més del principal, en el voltant de les parets, tres per banda. En l'altar, a sobre la mesa i en el lloc del sagrari es veneren, tractades també com en sagrari, les relíquies del Patró de Ripoll, titular de l'església, guardades en una arca de noguera, posada dins una urna de plata, ofrena del municipi ripollès en 1670 i obra d'orfebreria de la mateixa època. És obra enriquida amb pedres precioses i plena de relleus, representant episodis de la vida del sant, i la remata un cap també de plata, on es guarda el crani. En un reliquiari circular, posat en el bust, es guarden varis claus del martiri, i pengen dels costats del mateix bust unes originals campanetes. Per la diada del Sant es beneeix cotó, que és emprat pels fidels per guarir el mal d'orelles. Es venera també en aquesta església la imatge de Nostra Senyora del Catllar, aquí traslladada, des de la muntanya de son nom, quan s'enrunà la capella que hi tenia dedicada.

Aquesta església fou edificada per l'any 1000 sobre l'antiga capella dedicada a santa Oliva, traslladant-hi, un còp enllestida, les relíquies de sant Eudald, arribades a Ripoll, des d'Aix en 978. Són moltes les vicissituds que en el transcurs del temps ha sofert aquest temple, tals com l'incendi de l'antic altar major, un relleu del qual es conserva en la sagristia (2) i com l'haver-lo convertit en fortalesa

(1) En felicitar a l'iniciador d'aquest Arxiu-Biblioteca-Museu, que és un fill benemèrit de Ripoll, successor digne d'una gloriosa niçaga ripollesa, el Sr. Tomàs Raguer, ens permetem pregar als bons ripollesos que cooperin amb entusiasme, amb donatius a aquesta obra per tal de que adquireixi tota la importància que mereix. (N. de la R.)

(2) En un document de l'any 1624 es llegeix que eren quatre els relleus que hi havia en aital altar: l'un representava el sant en actitud de predicar; l'altre, quan els monjos de Ripoll s'emportaren les relíquies d'Aix; un altre, quan el sant, davant del Rei, sofri el suplici dels claus clavats en el cap, i el restant, que és el que es conserva, quan els infidels tiraren sant Eudald daltabaix d'una muralla, al costat de la qual s'obre una cova on el Sant es refugià assistit per un sant baró.

en temps de guerra. En l'assalt i crema de 1839, fou potser l'únic edifici de la vila que restà en peu i sencer, tenint la sort d'ésser respectades, essent però presoneres, les persones que s'hi havien aixoplugat. També s'han efectuat enterraments en aquest temple.

De son campanaret, un jorn considerat torre de defensa, en sortiren alguns dels carrabiners fusellats a Sant Martí d'Armancies. També n'han eixit i desaparescut les campanes de més anomenada, com la beneïda per l'abad Mai, que es titulava Salva-Vents. A l'exterior de l'església, exceptuant el frontis, circumda les parets una coberta de zinc acanalada, que s'anomena vulgarment el mirinyac de sant Eudald; serveix per abrigar les taules de vendre, puix que s'hi fa el servei de mercat.

Nostra Senyora de Gràcia

És l'església de l'hospital situada a l'arrabal d'Olot, enfront del pont d'aquest nom; l'hospital fou fundat per l'abad Mai, i l'església no era fins llavors més que una de les tantes capelles situades en els encontorns de Ripoll. Aquesta ho estava en el començament del camí ral d'Olot, camí que passava, i passa encara, per entre hospital i capella, sota un cos d'edifici que els uneix, i en el frontis del qual es llegeixen les dades d'edificació i reedificació en les corresponents inscripcions, dues d'elles en català i l'altra, que és en llatí, diu traduïda: «Ressorgeixo més formosa després d'haver sigut dues voltes destruïda, any del Senyor 1846, regnant Isabel».

Aquesta església, en la que hi han fet enterraments, és senzilla i molt petita, i es dona el cas que no s'hi venera la Verge titular, sinò l'escena dolorosa del Calvari.

Sant Miquel de la Roqueta

En lloc de l'antic padró, surmontat per la imatge del titular, padró desaparescut amb motiu de l'urbanització d'un carrer de l'arrabal d'Olot, la família del Baró de Vilagayà ha fet edificar en aquell indret, de fa poc, una església en miniatura, de bellíssimes proporcions i aire modern, digne de visitar-se i que honora l'arquitecte En Joan Rubió. Enrotlla el monument, així deu anomenar-se, un rústic jardinet amb xipressos, tancat per bancal de pedra, surmontat per reixat de ferre. Consta el monument de porxo, porta amb reixa d'entrada, nau, creuer, cúpula, tres absis i campaneret d'espadanya. L'altar, dedicat a la Mare de Déu, i el frontal de la taula, on es representen els apòstols, són de rajola blanca, amb dibuixos d'En

Llimona impressos per modern procediment. En el centre del graó que uneix taula i altar, apareix l'antiga imatge de sant Miquel, de fusta daurada.

Nostra Senyora del Carme

És la capella del col·legi dirigit per les germanes carmelites, situat al peu de la carretera de Ribes, en sortir de la població. És de construcció moderna sens particularitats molt remarcables.

A fora de la vila es troben les capelles següents:

Nostra Senyora del Remei

És una capella precedida de porxo i emblanquinada. Quan se restaurà, traslladaren la imatge a la capella de sant Quintí, i quan enllestida l'obra es volgué retornar la imatge, el propietari de sant Quintí s'hi oposà, per qual cosa no es tingué més remei que substituir l'antiga imatge per una de moderna que és l'actual. Però havent-hi ambdues capelles la imatge de Nostra Senyora del Remei, la gent, per entendre's i per creure que a sant Quintí li plauria cedir el nom a la Verge, les anomenaren Remei de Dalt, que és a la que ens referim, i Remei de Baix que és la de sant Quintí. Consta que en el segle XVI Nostra Senyora del Remei era molt visitada, tenint-li particular devoció i invocant-la en malalties i en passos difícils de la vida.

Sant Quintí

Remei de Baix. En la capella, que no té res de particular, hi ha hagut enterraments, i el sant és advocat per donar bon geni a les criatures rebeques, per lo qual llurs mares les passen per sobre la mesa de l'altar.

Sant Roc

Essent aquest sant advocat contra la peste, Ripoll li edificà la capella en el serrat del seu nom, per lliurar-se'n o en acció de gràcies d'haver-se lliurat d'alguna de les pestes que en el transcurs del temps han flagellat la població. Es també com les altres de construcció senzilla sens cap importància artística i sumament petita.

El Calvari

En les diades assenyalades encara s'hi puja per practicar la

devoció del Via-Crucis. Abans es feia la primera Estació al cap del pont del barri de Barcelona, davant una petita capelleta desapareguda amb motiu de les obres del ferrocarril de Ripoll-Ax.

La Puríssima

És una esglesieta restaurada, edificada prop del casal de Rama dels comtes de la Vall de Marlés, per a servei del nombrós veinatge d'aquella rodalia.

A més hi han oratoris particulars en les grans cases de pagès de Vilardenó, Serra del Boix i del Puig dels Brucs, dedicades respectivament a Nostra Senyora dels Dolors, a sant Josep i a la Mare de Déu del Roser.

En els serrats de llurs noms resten encara runes de les antigues capelles dedicades a sant Antoni, sant Bartomeu i Mare de Déu del Catllar. Aquesta fou fundada per l'abat Oliva l'any 1040 sobre les despulles d'un castell o castlania; d'aquí el nom de Catllar. S'hi havien efectuat enterraments.

Les capelles de sant Hou (diminutiu de sant Eudald), sant Salvador, sant Miquel, sant Ponç i santa Creu, situades en els encontorns de la vila i consagrades les quatre darreres en 977, han desaparegut del tot, ni vestigis en resten. És probable que en elles, juntament amb algunes de les abans anomenades, s'hi hagués fet la vida eremítica, com efectuaren després els benets a Montserrat.

També han desaparegut, exceptuant-ne una, les antigues Creus de terme, situades enllà de cada un dels camins que sortien de la vila. Algunes d'elles, com la dita del Coral, en el camí de Ribes, era veritablement notable. La única que resta, es troba situada al final del passeig Ragull. Es una columna vuitavada, surmontada per un capitell adornat de figures de monjos alternades amb escuts de Ripoll i de les quatre barres. Actualment no hi ha Creu.

Manca parlar del cementiri de Ripoll que data de 1867. Substituï a l'antic que, com abans s'ha insinuat, estava situat en la plaça de l'Abat Oliva, però al nivell de paviment de l'església de sant Pere, i les depulles del qual foren traslladades a la gran tomba, dita dels monjos, situada al mig de la nau central del monestir. En el cementiri actual no hi ha cap tomba ni panteó de importància. Tal volta és la millor manera perquè no es distregui l'esperit, i així es puga pregar fervorosament per l'etern descans dels qui passaren aquesta vida. Que Déu els hagi perdonat, com els que enter-

raren en un cementiri que hi havia aprop de Sorribes i en deien el *cementiri dels jueus*.

Es podria ara descriure les funcions religioses que es celebren a Ripoll, particularment aquelles tradicionals i populars que són dignes d'esment; mes si les primeres no es diferencien de les que es practiquen arreu, les altres més pertanyen al folklore, i el folklore de Ripoll, ajudant Déu, el publicarem altre dia.

Ara, per terminar, cal dir que aquestes ratlles no volen ésser més que un petit *cicerone* per al visitant de Ripoll i principalment del monestir. Si el bon llegidor en restés content, llavors per comiat, des d'aquí se li prega que pensi que en els voltants de Ripoll, a Montgrony, Coves de Ribes i Sant Amans, s'hi lliurà la primera batalla que inicià la reconquesta; i seria, doncs, d'estricta justícia que tots treballéssim de ferm perque, en record de que fou a Ripoll on la nova Pàtria vegè la llum primera, s'aixequi ben aviat en el Monestir de Santa Maria la gran i monumental tomba que s'ha de construir a la bona memòria del gran comte Jofre, el fundador de Catalunya.

JOAN DANÉS I VERNEDAS

Cursa de skis a Núria

LA temporada d'hivern de 1922-1923 ha estat en els seus començaments ben mancada de neu arreu dels nostres Pireneus, i d'aquesta manca se n'han ressentit força els skiadors i la Secció d'Esports de Muntanya, que no ha pogut córrer les seves proves de skis i luges que havia organitzat, i que enguany tenien de celebrar-se en les pistes de la vall de La Molina, aprofitant l'avinencesa de que amb el nou ferrocarril transpirenenc queden aquelles pistes ben unides amb les poblacions de Ribes i Puigcerdà.

Per l'entusiasme regnant es preveia fer uns esports lluïts com mai. El nostre consoci En Joan Queralt va dibuixar l'encertat i atraient cartell anunciador dels esports, que ha merescut arreu unànims elogis. Fou editat un vistós fulletó-programa de les curses amb bonics gravats de les pistes de La Molina. Generosos donants havian fet ofrena de Copes i premis, fins passar de la dotzena les Copes rebudes. Més malgrat els cartells, els programes, les Copes

i l'entusiasme, la neu no escoltà els nostres precis i s'ha donat el cas curiós que precisament aquest hivern que ha sigut el primer que el tren ha arribat fins a la Cerdanya i que, per tant, ja no ha sigut necessària la carretera del coll de Tosses, aquesta enguany ha estat transitable i sense neu a tota hora, quan en les altres anyades restava llargament tancada per les neus. Per això els Esports anunciats pels dies 5, 6 i 7 de gener degueren ésser ajornats primerament i després suspesos fins l'any vinent.

Pels dies 18 i 19 de març, vista la manca de neu a La Molina i tenint noves que a Núria aquella hi era en relativa abundor, fou decidit anar-hi a fer pràctiques de skis i córrer allí una cursa de fons dotada amb la Copa de la «Societat d'Atracció de Forasters» com a premi.

Les llistes dels inscrits a l'excursió s'anaren omplint ben depressa fins a arribar a una vuitantena que el dissabte, dia 17 a la tarda, sortiren cap a Ribes i Núria. Quan arribaren els excursionistes al Santuari vegeren que hi havia ben poca neu al pla, per bé que en amunt totes les valls i comes n'estaven plenes.

Cap al migdia d'aquell jorn el cel es cobrí i començà a nevar seguidament. La neu que anava caient damunt l'altra més vella i endurida, era excel·lent per skiar i així malgrat la continuada nevada les pistes es vegeren ben concorregudes a tota hora. És digne d'esmentar-se els visibles progressos que tots els nostres skiadors estan fent, essent ben remarcable l'estil i domini dels skis en bona part d'ells.

Durant la nit continuà nevant i al matí del dia 19 havien caigut uns dos pams de neu, presentant tota la vall un magnífic aspecte. Com semblà que el temps volia aclarir-se i millorar es decidí celebrar la cursa de skis-fons sobre el mateix recorregut que l'any passat, o sigui Núria-Coma d'Eina-Collet-Vall de Nou Fonts, seguint-la fins al seu acabament, Vall de Nou Creus-Bosc de la Verge, a l'acabament del qual hi havia l'arribada. A prop d'una quinzena de corredors prengueren la sortida que en ràpida marxa i en filera índia s'enfilaren cap a la Coma d'Eina. Degut a la molta neu caiguda la vetlla era molt pesat l'obrir-se camí, sobre tot pels que menaven la davantera. Malgrat això, sempre es pujà ben depressa i molt abans d'arribar al Collet començà la forta lluita per guanyar el premi concedit al que primer l'assolís. Després d'un tros ben disputat arribà primer a la collada N'Avelí Trinxet, resultant-ne, per tant, guanyador.

PICA BAPTISMAL

PICA BENEITERA A LA PORTA DE LA SAGRISTIA

Cls. E. Vilaseca

SEPULCRE DE L'ABAD OLIVA

CL. E. Vilaseca

SEPULTURA DEL COMTE RAMON BERENGUER III, «EL GRAN»

CL. L. Roisin

LLAUDA DEDICADA AL COMTE BERENGUER IV, «EL SANT»

Cl. L. Holistn

VISTA PARCIAL DEL CLAUSTRE

© E. Vilaseca

VISTA GENERAL DEL CLAUSTRE AMB TOTA L'ALA PRIMITIVA

La davallada per l'altre vessant devia fer-se per fortes pendents i degut al temps boirós i a l'abundància de neu era difícil fer-se càrrec dels accidents del terreny, ni apreciar la inclinació de les pendents. Demés durant la pujada la neu s'havia enganxat considerablement als skis i el començament de la baixada fou cosa lenta i entretinguda. Fou En Josep M.ª Estasen el primer que conseguí hàbilment tenir lliures els seus skis i prenent molta velocitat va baixar magníficament fins al fons de la vall sense ésser ja inquietat. La resta dels corredors lluitaren fortament per obtenir una bona classificació, arribant al pla de Núria on els esperaven nombrosos espectadors i el Jurat d'arribada que establí els següents resultats:

1. ^{er}	Josep M. ^a Estasen	1 h. 5 m. 6 s.
2. ⁿ	Lluís Estasen	1 h. 6 m. 13 s.
3. ^{er}	Joan Llimona	1 h. 6 m. 38 s.
4. ^{rt}	Josep M. ^a Guilera	1 h. 7 m. 25 s.
5. ^{nt}	Aveli Trinxet	1 h. 12 m. 3 s.

seguint Alvar Net, Pere Maristany, Francesc Izard, Joan Giménez, Joaquim Xicart i Josep Vila.

Finida la cursa encara s'anà a visitar el Bosc de la Verge, els pins del qual amb la neu caiguda a llur damunt oferien un magnífic i ben pintoresc aspecte.

Vers al mig dia començà la desfilada dels excursionistes, anant amb els skis posats, lliscant sempre per damunt la neu abundosa que hi havia dins del mateix camí, fins més avall del Salt del Sastre. A Ribes un tren especial ens portava fins a Ripoll i amb el ràpid de la tarda arribàvem novament a nostra ciutat.

J. M.^a G.

Crònica Alpina

NOUS REFUGIS ALS ALPS.—La Secció de l'Isère del Club Alpin Français acaba de construir dos refugis; l'un d'una capacitat per a 20 persones a l'extrem del Fond Turbat a Valjouffrey a una altitud de 2.175 metres i l'altre del Lac Noir situat al peu del Jandri a una altitud de 2.820 m. i a la proximitat de la Brèche de la Mura; pot abrigar aquest 15 persones.

PRIMERA ASCENSIÓ AL PIC LÉZAT (3.104 m.) PER L'ARESTA N. N.W. (CERCLE D'OÛ-PIRENEU FRANCÈS).—Aquesta ascensió ha estat efectuada per primera vegada el 23 de juliol passat pel Sr. J. Morin.

Des del pic Quaïrat (3.059 m.) aquest alpinista va baixar per l'aresta S. a la bretxa Lézat (1 h. 10) seguint després l'aresta dentellada que es remunta més enllà de la bretxa vers el pic Lézat. Elevant-se per alguns graons aeris fins al campanar que forma el pilar d'angle d'aquesta arista guanyà per l'esquerra el punt on aquesta termina en la cara rocosa N. del pic Lézat, passant a una xema-neia fàcil que el conduí al cim.

Crònica del Centre

MARÇ 1923

CONFERÈNCIES.—El dia 2, el Sr. Estanislau Pellicer donà una conferència sobre *Una excursió de l'Esera al Barrosa. Ascensions al Posets* (3.367 m.) i *Crabioulés* (3.119 mts.).

El dia 9, el Sr. Pellicer donà continuació a la conferència anterior ressenyant les *Ascensions als pics de Gourgs Blancs* (3.131 mts.), *Punta del Sabre* (3.143 mts.) i *Gran Bachimala* (3.178 mts.).

El dia 16, el Sr. Josep M.ª Estasen ressenyà *Una excursió del Barrosa a l'Ara, amb les ascensions al Mont Perdut* (3.353 mts.) i *Vignemale i excursions per la Vall d'Ordesa*.

El dia 23, el Sr. E. Ribera Llorens feu la ressenya d'una *Excursió al pic d'Aneto a l'hivern*, primera ascensió nacional efectuada a l'hivern.

SESSIONS DE PROJECCIONS.—El diumenge dia 4, el Sr. Carles Fargas projectà una serie de fotografies de San Sebastián, Burgos, Toledo i de l'Exposició colonial de Marsella.

El dia 11, es projectaren nombroses vistes de la Illa de Mallorca, originals del Sr. Jascinte Nubiola, i el dia 18, el Sr. Joan Nonell presentà una col·lecció de fotografies d'Andalusia.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—*Excursions i visites*.—El dia 4, al Castell de Balsareny.

El dia 11, visitaren l'església vella de Cervelló.

Dies 17 i 19, feren una excursió a les altes valls del Llobregat seguint al següent itinerari: Ribes, Montgrony, Castellar d'En Huch, fonts del Llobregat i Poble de Lillet.

Conferències del curset de Fotografies.—El dia 15, es donà la primera conferència del Curset organitzat per la Secció, a càrrec del Sr. Rafael Garriga, el qual tractà de la *Perspectiva en Fotografia*.

El dia 22, el Sr. Josep M.^a Cò de Triola desenrotllà el tema: *Fotografia a l'aire lliure*.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—*Excursions*.—El dia 4, realitzà una excursió a Torelló, santuari de Bellmunt i Sant Quirze de Besora.

El dia 11, efectuaren una excursió a Sant Llorenç del Munt, Castellar del Vallés i Sabadell.

Una molt concorreguda excursió amb skis al santuari de Núria tingué lloc el dies 18 i 19, durant la qual es celebrà la cursa de fons, copa «Societat d'Atracció de Forasters», la ressenya de la qual donem en altre lloc d'aquest número.

Del 29 de març al 2 d'abril s'efectuaren dues importants excursions amb skis pels Pirineus. Una d'elles a la Vall d'Aran amb la travessia a Espot pel port de la Ratera (2.540 mts.) i vall de Sant Maurici. L'altra a la Ariège i Balira oriental amb les ascensions als pics de Roc Melé (2.813 mts.) i de la Cabanette (2.845 mts.).

Altra excursió tingué lloc encara en les mateixes dates a Núria i ascensió al Puigmal (2.912 mts.).

Conferència.—Amb el tema de *Les meves excursions i aventures*, donà el dia 24 el Sr. Valentí Vallés una conferència íntima, entretenint el conferenciant agradosament els seus consocis amb la seva animada vérbola.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA.—*Excursions i visites.*—El dia 4 efectuaren una visita a la col·lecció del Sr. Francesc Carreras i Candi.

El dia 8 realitzaren una excursió a Cornellà del Llobregat visitant el castell i l'església de dit lloc.

L'església i claustre de Sant Pau del Camp foren visitats el dia 11.

Del dia 17 al 20 s'efectuà una excursió a Tortosa, estudiant-ne els seus monuments arqueològics.

El dia 25 tingué lloc una excursió a Igualada, visitant la col·lecció Vinyals i l'església romànica de la Tossa.

Conferències.—El dia 7, es donà una sessió de projeccions relativa als vells carrers desaparescuts per la reforma de Barcelona.

El dia 14, es feu una sessió de projeccions sobre *La Catedral de Barcelona*.

El Sr. Casadés i Gramatxes disertà el dia 21 sobre l'arqueologia de la Creu, presentant una exposició gràfica.

El dia 28 el Sr. Duran i Sampere feu una exposició de l'obra de Mr. Mâle sobre l'art romànic en el segle XIII, il·lustrada amb projeccions.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.—Dels dies 24 al 27 efectuaren una excursió a Girona i Sant Feliu de Guíxols, visitant-se la Central Elèctrica del Pastoral, les fàbriques Grober i C.^a (botons i trenzilles), «La Papelera Gerundense» i la farinera Euscia, a Girona, i la fàbrica d'aglomerats de suro «La Suberina» a Sant Feliu de Guíxols.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA.—El dia 2 visitaren el Cinema Metropolità que dirigeix l'arquitecte Sr. Francesc de P. Nebot i el dia 24 realitzaren una visita al quarteret central de bombers.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.—Del 31 de març al 2 d'abril s'efectuà una excursió al ports de Beceit (Tortosa), per tal d'explorar-ne els llits juràssics.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MARÇ DE 1923

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA	MÍNIMA ABSOLUTA	MITGES MENSUALS	
8 matí	4 tarda	en 24 hores	en 24 hores	A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
4°05	8°9	21° (dia 31)	-6° (dies 6 i 13)	8 matí	4 tarda
				680.9 mm.	679.7 mm.
				A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
				765.7 mm.	764.8 mm.
				Màxima (dia 15) ... 775.2 mm.	
				Mínima (dia 3) ... 755.5 "	
				Oscil·lació extrema. 19.7 "	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec. . . .	4°05	8°9	Total d'aigua caiguda en el mes . .	96.6 mm.
Termòmetre moll . . .	3°06	6°8	Dia de major caiguda (dia 5) . . .	37.8 "
Humitat (percentatge) .	84°	72°8	Intensitat per dia de pluja i neu . .	6.9 "
Dies de saturació . . .	3	—	Total d'espessor de neu en el mes .	(?) mt.
			Dia de major espessor (dia .) . . .	— "
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades.	NE.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	—	1		
N.	3	2		
NE.	10	10	Mitja mensual diària	163.830 k.
E.	3	1	Màxima absoluta (dia 5)	504.000 k.
SE.	1	5	Recorregut total en el mes	5.078.700 k.
S.	4	1		
SW.	1	1		
W.	7	4		
NW.	2	6		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS			NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens	6	6	Pluja	14			8 matí	4 tarda
Nuvolosos . .	14	13	Boira	3				
			Gebre	1	Cirrus	5 3		
			Glaçada, 8 m. .	5	Nimbus	3 3		
Coberts . . .	11	12	Neu	7	Stratus	1 1	6.4	6.4
					Cumulus	5 6		

Les anotacions diàries han estat preses pel G.^a Josep i revisades pel Dr. M. FAURA I SANS.